

Enkele hoofdstukken uit de Praktijk der volledige Prothese

door P. H. Buisman

(Vervolg)

XII

DE OPGESTELDE PROTHESE

Men kan niet beweren, dat in de praktijk het passen van de opgestelde prothese als een essentiële phase in de vervaardiging ervan wordt beschouwd, waarvoor een adequate tijdsruimte wordt vrij gehouden. Integendeel, het passen is een onderdeel dat, als alles normaal verloopt — en waarom zou dat niet — in luttele minuten kan worden afgedaan en dus in elke dagverdeling gemakkelijk kan worden ingeschakeld.

Waarop berust deze welhaast universele opvatting? Wel, er wordt verwacht dat van de opeenvolgende verrichtingen het passen een automatisch aansluitende étape vertegenwoordigt, daarin bestaande dat men veiligheidshalve alleen even dient te controleren of de opgestelde prothese beantwoordt aan door de routine gevormde, in gedachten gestelde eisen van physiognomisch herstel. In feite ligt een goedkoop succes in de lijn der verwachtingen, immers elke opvulling van de tandeloze, dus ingevallen mond met steunloze onderkaak zal een aanmerkelijke verbetering opleveren in het uiterlijk. De tegenstelling: met en zonder mist haar uitwerking niet; een blik van de patiënt in de spiegel leidt doorgaans tot een goedkeuring in beginsel, waarbij het definitieve oordeel vanwege de onwennigheid en het ietwat ongewone aspect wordt opgeschort tot later. In afwachting van dit tijdstip wordt doorgaans de tandarts vrij gelaten om naar eigen aesthetisch inzicht te beslissen of de opstelling in was ongewijzigd kan worden aanvaard. In verreweg de meeste gevallen is dit het geval, vooral wanneer — hetgeen niet zo zelden voorkomt — het oordeel van de patiënt niet wordt gevraagd door hem of haar de spiegel ter beoordeling van het effect gewoon te onthouden en bijgevolg de toekomstige drager of draagster inzake de opstelling later voor een voldongen feit wordt geplaatst, hetwelk deze dan maar heeft te aanvaarden.

In zo'n geval is de procedure snel afgelopen, een spateldruk tussen de molaren bepaalt dan de technische contrôle op mogelijke occlusiestoringen.

Type, kleur en arrangement der tanden vormen uiteraard geen punt van critische overweging, de kleur was immers reeds aan de hand van de tintenschaal gekozen en de technicus had tot taak om grootte en opstelling aan te passen aan de configuratie en onderlinge ruimtelijke verhouding der modellen. Aan deze voorwaarden was dus bij voorbaat voldaan. Er rest dus niets dan de definitieve afwerking in kunsthars. Volgende patiënt!

Wanneer een dusdanige summiere beoordeling van de opgestelde prothese ten sterkste moet worden afgewezen, dan is het in de allereerste plaats omdat het passen de laatste fase betekent waarin aan de opzet van het geheel en in onderdelen nog alles kan worden gewijzigd en ... verbeterd. Daarna is er alleen nog door wegnemen van materiaal, hetzij aan de kunsthars basis, dan wel aan de porseleinen elementen, de mogelijkheid tot in wezen onbelangrijke correcties. Meer ingrijpende veranderingen, gevolg van blijkende tekortkomingen, staan gelijk met destructie van wat geacht mag worden de glans en de gaafheid van het afgeleverde werkstuk uit te maken.

Mogen, om iets belangrijks en elementairs te noemen, centrische relatie en verticale dimensie correctie behoeven voor zover deze in de articulator zijn gereproduceerd, dan is er nog niets overstuurd. Voor wat betreft de eerste leent de pas-prothese zich bij uitstek voor hernieuwde bepaling, omdat de mate van de propaline verschuiving van de onderkaak, eenmaal vastgesteld, zich bij de fixatie van boven- en onderstuk veel duidelijker laat verifiëren dan bij de beetplaten. Het enige wat men te doen heeft is de molaren en praemolaren met een laagje gesmolten gele was te overtrekken, de patiënt in de goede relatie dicht te laten bijten en de horizontale overbeet vol te stoppen met een week stukje van het genoemde materiaal. Het is dan mogelijk de aldus aan elkaar gefixeerde prothesedelen uit de mond te nemen en met behulp daarvan de juiste relatie op de articulator over te brengen, waarvoor uiteraard het bovenmodel moet worden los gemaakt van de beugel en opnieuw bevestigd. Aangezien dit een werk van enkele minuten is, afhankelijk van de bindingstijd van het daarvoor te gebruiken gips, bestaat daarna de gelegenheid tot verificatie van de verbeterde relatie.

Een ander punt, dat niet zelden contrôle vereist, is de tijdens het beet bepalen vastgelegde verticale dimensie. Het is n.l. niet uitgesloten, dat tijdens het opstellen veranderingen daarin ontstaan.

Zo wijst Kyes *) o.m. op de mogelijkheid dat geringe ruimte tussen de kaakwallen, die het opstellen bemoeilijkt, de daarmee belaste technicus in de verleiding brengt om de onderlinge afstand voor het gemak te vergroten. Onzorgvuldige hantering van de articulator tijdens of na de fixatie der modellen en ondeugdelijkheid van dit instrument kunnen eveneens een foutenbron in zich sluiten. Kortom, het verdient steeds aanbeveling om de rustpositie van de onderkaak door meting (op de wijze, in hoofdstuk III beschreven) met en zonder de prothese in situ, te verifiëren.

Is bij deze eerste contrôle naar physiologische maatstaf de pasprothese in orde bevonden, resp. aan de gebleken correcties onderworpen, dan volgt een andere, zeker niet minder belangrijke toetsing: de aesthetische. Het gaat daarbij om tweeërlei beoordeling, enerzijds met betrekking tot de — voorlopige — keuze van tandvorm en kleur, daarnaast — en geheel afgescheiden hiervan — de eigenlijke opstelling der voor het zicht komende elementen.

Tot beter begrip moge worden vooropgesteld, dat ons doel met het passen van de prothese niet wordt bereikt met een beoordeling of het aspect, dus de totale indruk, beantwoordt aan zekere minimum eisen van welstand. Integendeel, het is de taak van de tandarts om tijdens deze zitting experimenteel het *maximum* effect aan natuurlijkheid, niet: natuurgetrouwheid in het kunstgebit tot weergave te brengen. Dat een natuurgetrouwe nabootsing niet tot dit doel leidt, mag, na hetgeen daarover reeds eerder is uiteengezet, als bekend worden aangenomen.

Te streven naar het hoogst bereikbare binnen de grenzen van ons aesthetisch vermogen en met de ter beschikking staande hulpmiddelen, is onze professionele plicht, willen wij niet langer gevaar lopen voor aesthetische barbaren te worden uitgekreten. En dat is alleen mogelijk door de ontwikkeling van het onmisbare gevoel voor vorm, proportie en kleurverhouding, d.w.z. kleurenharmonie. Van de tandarts kan niet worden verwacht dat hij van nature zoveel artistieke intuïtie bezit om aanstonds de juiste tandkeuze te treffen, al zal de ervaring en de critische waarneming hem in eerste instantie reeds een heel eind op weg kunnen brengen. Maar onderlinge vergelijking van de verschillende in aanmerking komende typen en tinten is uiteindelijk het enig juiste middel om tot de definitieve keuze, d.w.z. het optimale effect te geraken.

Practisch te werk gaande zal men dan goed doen, ter onder-

*) Kyes: Journal of Prosthetic Dentistry, Jan.-Maart 1951

linge vergelijking de helft van het opgestelde front te vervangen door andere elementen. Voor een scherpe beoordeling is het gewenst de patiënt in staande houding en op verschillende afstanden waar te nemen, hetgeen ook een meer ongedwongen mimiek ten goede komt.

Helaas moet worden geconstateerd, dat de meeste kunststand-fabrikaten nog geheel zijn afgestemd op het overgeleverde ideaal, en met name de donkere tinten missen, die juist onontbeerlijk zijn om bij oudere en meer verweerde gelaatstypen het gewenste effect tot stand te brengen en de prothesedragers voor ontmaskering te behoeden. Gelukkig staan er kunststanden ter beschikking die daartoe de gelegenheid bieden.

Is men omtrent vorm en tint tot de meest-bevredigende keuze gekomen, dan vraagt de hoogte van het frontale occlusievlak ten opzichte van de lipspleet en nauw daarmee verbonden de relatie ten opzichte van de hoge lachlijn de aandacht. Hoewel in de literatuur alsmede in de praktijk van een min of meer geijkte verhouding wordt uitgegaan, zo is dit voor een definitieve vaststelling niet voldoende. Het betreft hier statische gegevens, ontleend aan het gelaat in rust. Aangezien de ontbloting der tandrijen en dus de effectwerking pas tot stand komt bij het spreken en lachen, dus bij de mimische actie, zal het noodzakelijk zijn om deze als maatstaf te nemen bij de mate van zichtbaarheid, die aan onder-, resp. bovenfront moet worden verleend. Op de verschuiving, die hierbij in de loop van het ouder-worden optreedt, werd reeds eerder gewezen. Men zal derhalve goed doen de zichtbaarheidsverhouding aan te passen aan de leeftijd van de patiënt, zoals die bij zijn of haar voorkomen en de mate van „geconserveerdheid” het meest passend is. Men vermijde elk streven — en dit geldt ook voor de tandkleur — om met het kunstgebit de aanstaande prothesedragers een passage door de verjongingsmolen te willen bezorgen. Het resultaat is: opvallendheid en dus fnuikend voor de nagejaagde illusie.

Ook voor deze niveaubepaling geldt de procedure voor de tandkeuze: experimenteren, door de ene helft van het front hoger of lager op te stellen en door vergelijking de gunstigste positie op te sporen. Want het behoeft geen betoog dat de beweeglijkheid en configuratie der lippen tijdens de actie van het gelaat aan sterke individuele variatie onderhevig is en dat het voornamelijk de beweeglijke gezichten zijn, die in dit opzicht hoge eisen stellen. De ervaring leert echter, dat bij een harmonisch frontaal occlusie-

niveau andere moeilijkheden, zoals de lengte der elementen met betrekking tot de lachlijn en die der onderelementen (voor wat betreft de beschikbare ruimte tussen oclusievlak en kaakwal) zich als het ware vanzelf oplossen. Bij de keuze van voldoende-grote boventanden, welke passen bij het type van de patiënt, valt de lachlijn vrijwel samen met de cervicale kant der incisieven, zodat in de regel slechts weinig kunsthars zichtbaar wordt, zelfs bij explosies van uitbundigheid.

Wat vervolgens de critische aandacht vraagt is de hellingshoek der bovenelementen ten opzichte van het vlak van Camper. Deze moet als regel enigszins stomp zijn, zodat het labiale vlak lichtelijk buitenwaarts geneigd is in incisale richting. Een loodrechte stand geeft niet het „vlotte” effect, dat met een lichte buitenwaartse helling kan worden verkregen, terwijl een inwaartse neiging der incisale randen een stugge indruk maakt en onder alle omstandigheden vermeden dient te worden. Men hoede zich, zoals bij de gehele opstelling, voor overdrijving en te sterke accenten; het gaat tenslotte juist om de kleinere nuances, die het beoogde effect tot stand brengen. Ook hier moet men weer door het aanbrengen van wijzigingen de juiste stand trachten op te sporen, als de aanblik nog geen bevrediging geeft.

En dan is er nog de contrôle op de lipvulling, waarbij men de patiënt eerst van terzijde en daarna en face onderzoekt op een harmonieus verloop van de profiellijn en de nodige verzachting van plooien door ondersteuning van de betreffende gelaatspartijen. Aan de ene kant zal men door het opbrengen van was trachten blijkende tekorten te compenseren, doch ten aanzien van een aangenaam aandoende welving van de bovenlip, ter plaatse van het philtrum vooral, kan dit alleen maar door een daarmee corresponderende positie van de centrale snijtanden worden bereikt. Een goed gedoseerde horizontale overbeet, waarbij de onderlip uiteraard iets meer binnenwaarts gewelfd is, komt de onderlinge positie der lippen ten goede. Aan welke relatie aandacht moet worden besteed is reeds in den brede geanalyseerd.

Ook dient men goed te letten op de meerdere of mindere ronding van de frontale tandboog, welke een dominantie van het gezichtsfront, met name van het hoektandgebied, beheerst. Ook daarbij zal een eventuele meer inwaartse of meer buccale plaatsing proefondervindelijk mogelijke verbetering in het aspect doen bereiken. Van groot belang is ook de hogere of lagere stand van de canini.

Bij personen, die bij het lachen de mondhoeken omhoog trekken, zal een groter deel van de zijdelingse elementen zichtbaar worden, waarbij de hoektand dan een te sterke visuele waarde verkrijgt. Men zal in die gevallen goed doen de incisale lijn een daarbij aansluitend verloop te geven, hetgeen overeenkomt met een hogere plaatsing van de canini. Ten einde deze als hoeksteen van het gebit niet hun karakter te doen verliezen moet door het wegslijpen van de punt een breder zichtbaar vlak gecreëerd worden bij een gelijk incisaal niveau.

Bij dit alles is nog een factor buiten beschouwing gebleven, met behulp waarvan de effectwerking in belangrijke mate kan worden gevarieerd. Gedacht wordt hierbij aan de in het vorige hoofdstuk besproken meerdere of mindere spreiding van de kunstelementen om de camouflage te individualiseren en af te stemmen op de uiterlijke persoonlijkheid, voor zover die door de kentekenen der veroudering wordt bepaald. Reeds werd uiteengezet hoe met het aanbrengen van meer of minder geaccentueerde diastemen het leeftijds karakter in de prothese kan worden weergegeven en een harmonische aanpassing bij de physiognomie kan worden tot stand gebracht.

Ook hiervoor geldt, dat van geval tot geval empirisch de „dosis” moet worden vastgesteld die het goed „doet”, in dier voege, dat bij wijze van proef met de ene helft van de opstelling wordt geëxperimenteerd om het effect te kunnen toetsen.

Wil men ook verder met de scherpte der gelaatstrekken en haar daardoor ontstane reliëf in harmonie blijven, dan is meerdere of mindere rotatie der afzonderlijke elementen en afwijking van de regelmatige kromming van het front een waardevol hulpmiddel uit het arsenaal der aesthetische trucs. Een succesvolle toepassing kan echter slechts al doende worden geleerd.

Het kan niet worden verheeld, dat dit alles wel een zeer gecompliceerde indruk moet maken op wie niet gewoon is naar bovenvermelde maatstaven te werken en de bezette practicus met schrik doet denken aan de kostbare minuten, die met een dusdanige aesthetische contrôle en correctie gemoeid zijn. Bovendien is er nog het onderzoek van de articulaire bewegingen, het opsporen van mogelijke glijhindernissen en symptomen van het Christensenphenomeen bij vooruitgeschoven onderkaak, welke uitgeschakeld dienen te worden. Het is wellicht ietwat teleurstellend te moeten vernemen dat zelfcritische werkzaamheid op het gebied der (vol-

ledige) tandvervanging telkens weer voert tot de slotsom, dat het vervaardigen van een aesthetisch en functioneel verantwoord kunstgebit geen eenvoudige zaak is. Maar daar is men nu eenmaal tandarts voor, gesteld dan, dat men zich bewust is van de verantwoordelijkheden *naar huidige maatstaf*, die deze maatschappelijke positie met zich mee brengt.

Elke tandarts dient het gevoel voor de aesthetische verplichtingen, welke de toepassing der prothetiek hem oplegt, te ontwikkelen, want het heirleger tandelozen, wier gebitsinvaliditeit — ondanks of vanwege de gebrekkige camouflage — de opmerkelijke beschouwer toegrijnst en de slachtoffers physiognomisch tot non-valeurs stempelt, is niet minder dan een publieke, demonstratieve in-gebreke-stelling van het beroep en van hen die het uitoefenen.

(Wordt vervolgd)